

Nr 17

*Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning
angående utbyggnad av näringslivet i det norrländska
inlandet.*

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 153 i första kammaren av herrar *Persson, Helmer*, och *Öhman* samt nr 192 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt tillsättande av en utredning angående utbyggnad av näringslivet i det norrländska inlandet samt att vid utformandet av utredningens direktiv de i motionerna framförda synpunkterna beaktas.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen I: 153.

Över motionen har yttranden i vederbörlig ordning inhämtats från *arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Gävleborgs län, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län* samt *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen*.

Arbetsmarknadsstyrelsen har framhållit följande.

Såsom framhållits i motionerna är näringslivet i Norrlands inland ensidigt och ringa utbyggt. Bortsett från de på malmtillgångar grundade gruvsamhällena är skogsbruket den dominerande inkomstkällan för större delen av det norrländska inlandets befolkning. Träförädlingsindustrier spelar också en viss roll, men de sysselsätter dock endast en mindre del av de förvärvsarbetande.

Även framdeles bör man räkna med skogsbruket såsom den betydelsefullaste faktorn för arbetsmarknaden i Norrlands inland. För att de väldiga skogsvidderna skall bli effektivt utnyttjade erfordras en intensifierad skogsvård. Skogsvårdsarbetet måste utföras under sommarhalvåret, alltså samtidigt som jordbruket kräver relativt stora arbetsinsatser. Under senare år har det i många fall visat sig vara svårt att få arbetskraft i tillräcklig omfattning till skogsvården. Vid goda konjunkturen är följaktligen den verkliga problemställningen inte så mycket att finna tillräckliga sysselsättningsmöjligheter för befolkningen som att trygga arbetskraftsförseringen för viktiga delar av näringslivet.

De sysselsättningsvårigheter, som föreligger i de norrländska skogsbygderna, är i stort sett koncentrerade till våren och hösten i samband med övergången till sommar- och vintersysselsättningen. En viss utjämning av säsongväxlingarna inom skogsbruket har dock inträtt under senare år, och av allt att döma kommer denna utveckling att fortskrida. Därmed bör sysselsättningsförhållandena för skogsarbetarna bli mera tillfredsställande än tidigare och skogsarbetet mera attraktivt.

Enligt motionärernas uppfattning är det önskvärt att förlägga skogsindustrier till det norrländska inlandet. Nedfraktningen till kusten av timmer och massaved uppges vara oekonomisk. Är denna motionärernas uppfattning riktig, blir givetvis förutsättningarna för en ökad industrialisering av Norrlands inland betydligt gynnsammare än tidigare. Man torde då kunna räkna med en fortgående förskjutning av skogsindustrien mot denna del av landet. Styrelsen är dock inte övertygad om att en sådan utveckling i mera betydande omfattning är sannolik. Beträffande vissa skogsindustrier kan man dock möjligen räkna med ökat intresse för nyetablering i inlandet. Detta gäller främst sådana industrier, som för sin produktion kan utnyttja klenvirke samt annat svårflottat virke och som inte är alltför beroende av tillgången på hamn för direkt utskeppning av tillverkningsprodukterna. En viss fortsatt utbyggnad av den mindre träförädlingsindustrien i inlandet bör man också kunna räkna med. Betydelsen av dessa faktorer ur sysselsättningssynpunkt är svårbedömbare, men man torde på kort sikt inte kunna räkna med att nyetableringen får större omfattning. I detta sammanhang bör också uppmärksammas, att en nyetablering av skogsindustrier i inlandet på grund av de otillräckliga råvaruresurserna för närvarande måste få återverkningar på sysselsättningen vid industrierna utefter kusten.

De problem, som sammanhänger med näringslivet i Norrlands inland, har vid olika tillfällen varit föremål för utredning. En rad praktiska åtgärder har också vidtagits i syfte att stimulera näringslivet. De statliga länsorganen söker sålunda i sin verksamhet skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för en utbyggnad av näringslivet. Företagareföreningarna har gjort förtjänstfulla insatser för hantverket och småindustrien inte minst i Norrlands inland. Från arbetsmarknadsstyrelsens sida har under efterkrigstiden ständiga försök gjorts att tillföra området nya arbetstillfällen. Styrelsen anser att dessa strävanden bör fortsätta. De måste anpassas efter lokala och konjunkturella förhållanden. Problemen kan följaktligen icke lösas en gång för alla genom en utredning. Problemlösningarna måste anpassas efter ständigt skiftande produktionsförhållanden och varje tillfälle att utöka och differentiera näringslivet måste snabbt tillvaratagas. Enligt styrelsens uppfattning torde icke något för detta arbete mera väsentligt vara att vinna genom en sådan utredning som motionärerna föreslår.

Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen uttalar följande.

Näringslivet i det inre av Norrland, i synnerhet Västerbottens läns lappmark, vissa delar av Norrbottens och Jämtlands län samt de inre delarna av Västernorrlands län, brottas med särskilda svårigheter. Detta visar sig bl.a. i en omfattande utflyttning, låt vara att de pågående kraftverksbyggena på sina håll tillfälligt motverkat denna. Som en direkt följd av utflyttningen kan sedan registreras minskat skatteunderlag och ökad kommunal utdebitering. Det bör observeras, att den genomsnittliga kommunalskatten i t. ex. landskommunerna inom Västerbottens läns lappmark ligger cirka 30 % över genomsnittet för landskommunerna i hela riket. Beträffande Jämtlands län kan nämnas, att skatteunderlaget för landstingsskatten enligt 1954 års taxering minskade med 6 % jämfört med år 1953. Denna nedgång var den största bland samtliga län.

Jordbruket och skogsbruket dominera som näringsgrenar. Enligt folkräkningen 1950 föll t. ex. inom Västerbottens läns lappmark 61 % av befolkningen på yrkesgruppen jordbruk med binärningar, främst skogsbruk, men endast 16 % på gruppen hantverk och industri. Motsvarande siffror för hela riket voro 23 % resp. 41 %. Frånsett de båda industrigrupperna byggnadsverksamhet och el-, gas- och vattenverk m. m., vilka grupper äro företrädade inom lappmarken i med hänsyn till folkmängden relativt »normal» omfattning, äro samtliga industrigrenar svagt, ja, de flesta synnerligen svagt representerade.

På grund av jordbrukets och skogsbrukets dominans i Norrlands inland orsaka mekaniseringen och rationaliseringen inom dessa näringsgrenar en minskad sysselsättning, som får väsentligt större följdverkningar än inom andra delar av landet. Man kan här med säkerhet peka på en förestående kris inom näringslivet, om ej förbättrade sysselsättningsmöjligheter skapas. Utbyggnadstakten inom industrien förmår icke tillnärmelsevis uppväga nedgången i sysselsättningen inom jordbruket och skogsbruket.

Med naturtillgångar i form av skog, malm och vattenkraft är emellertid landsändan rikt försedd. Nämnas kan t. ex., att medan folkmängden i Västerbottens läns lappmark utgör mellan 7 och 8 ‰ av vårt lands folkmängd inte mindre än 60 ‰ av den årliga virkestillväxten och ca 75 ‰ av den utbyggbara vattenkraften belöper på samma område.

Med hänsyn till ovanstående framstår det otvivelaktigt såsom ett samhällsintresse, att verkliga kraftåtgärder vidtagas för att ernå ett mera differentierat näringsliv i Norrlands inland. De olika länens företagareföreningar ha alltför begränsade resurser till sitt förfogande. En utökning av dessa synes nödvändig. Under de senaste åren ha i realiteten de norrländska företagareföreningarna fått minskade statliga anslag, om man tar hänsyn till penningvärdets försämring, och de belopp, som beviljats, torde, samtidigt som de visat sig vara väl använda pengar, få anses som synnerligen blygsamma i jämförelse med landsdelens betydelse för landets näringsliv. Måhända finnas också andra vägar att gå, t. ex. förläggning av statligt ägda företag.

Vederbörande länsstyrelser och länsarbetsnämnder torde redan ha beaktat de speciella problem, som karakterisera näringsliv och arbetsmarknad i Norrlands inland. Hithörande frågor ha aktualiserats i olika sammanhang, även om resultaten av myndigheternas åtgärder ännu inte blivit särskilt påtagliga. En speciell utredning av dessa frågor skulle nog kunna ge en del nya synpunkter, men å andra sidan är det icke utredningar och principförslag, som behövas, utan konkreta åtgärder. Näringslivet i Norrlands inland visar så oroande tendenser, att största skyndsamhet är nödvändig. Samarbetsdelegationen får därför — med understrykande av allvaret i problemställningen — som sin mening uttala, att de syften, som motionerna avse att tjäna, bäst torde nås genom att stärka de ekonomiska resurserna hos redan befintliga organ, främst de fyra nordligaste länens företagareföreningar. Delegationen vill emellertid samtidigt med skärpa framhålla, att om en utredning anses önskvärd, denna blir inriktad på konkreta åtgärder och ej principförslag, samt att den sker såsom en snabbutredning och ej endast kommer att innebära, att problemen skjutas på en mer eller mindre oviss framtid.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har vid sitt utlåtande fogat yttranden från aderton kommunalnämnder i kommuner i länets inland samt från *handelskammaren i Gävle*. Flertalet kommunalnämnder tillstyrker utredningsförslaget och ger uttryck för bekymmer över utflyttningen från kommunerna av arbetskraften särskilt i de yngre åldrarna till följd av bristen på ett mera differentierat näringsliv samt för farhågor i fråga om de framtida möjligheterna för kommunerna att vid sjunkande eller växlande skatteunderlag fullgöra sina funktioner och åtaganden. I fråga om vissa kommuner (exempelvis Järbo) framhålles det, att risker föreligger för kommande utflyttning i ansenlig omfattning på grund av att en stor del av befolkningen har sitt arbete i en angränsande industrikommun. I några fall domineras näringslivet av industrier eller företag med övervägande manlig arbetskraft. Där — liksom även på åtskilliga andra håll — skulle således arbetstillfällena för kvinnlig arbetskraft vara önskvärda. Handelskammaren har hänvisat till att under det senaste årtiondet det norrländska näringslivets problem i olika avseenden underkastats upprepade och ingående utredningar. Det material, som därvid framkommit, och de synpunkter, vilka anförts, synes handelskammaren så pass uttömmande täcka det av motionärerna åsyftade ändamålet, att föga torde stå att vinna genom en förnyad utredning. Ett par kommuner tillkännager i stort sett samma uppfattning som handelskammaren i fråga om det redan föreliggande utredningsmaterialet.

För egen del anser länsstyrelsen, att detta material bör tillgodogöras i all den utsträckning, som är möjlig. Likaså bör i här ifrågavarande hänseenden även beaktas resultatet av den utredning rörande vissa med de norrländska vattenkraftutbyggnaderna sammanhängande frågor, varom chefen för kommunikationsdepartementet föranstaltat jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 februari 1955. Huruvida därutöver någon särskild utredning kan vara erforderlig är icke möjligt för länsstyrelsen att nu bedöma. Länsstyrelsen uttalar därför endast angelägenheten av att alla åtgärder på kommunikationsväsendets, kraftförsörjningens och kreditväsendets område, som kan främja utbyggnaden av det norrländska näringslivet, blir vidtagna.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har vid sitt utlåtande fogat en inom *Västernorrlands läns företagareförening* upprättad promemoria. Länsstyrelsen avstyrker motionerna och hänvisar till det stora antal utredningar som tidigare utförts beträffande det norrländska näringslivets struktur och utvecklingsmöjligheter, vilka jämväl berört inlandets problem. Det syntes i nuvarande läge vara angeläget att i praktiken genomföra de idéer som framkommit som resultat av dessa utredningar. Länsstyrelsen finner mest beaktansvärt, att ytterligare ansträngningar göres för att i länet åstadkomma en alltmer genomförd differentiering av näringslivet, vilket kan

räknas som ett speciellt önskemål även och inte minst för inlandet. Den verksamhet som nu bedrivs på området genom kommunerna själva samt genom arbetsmarknadsorganen och företagareföreningarna för lokalisering av lämpliga industrier och för förbättrad yrkesutbildning och som redan givit beaktansvärda resultat, bör fortsättas och vidare utvecklas. Företagareföreningarna bör erhålla ett sådant ökat stöd, att även områdena i inlandet kan få en effektiv service till fromma för näringslivets differentiering därstädes. Något väsentligt nytt torde icke kunna vinnas genom en sådan utredning, som motionärerna föreslår.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har till sitt utlåtande fogat yttranden från *länets företagareförening* och *länsarbetsdirektören*. Länsstyrelsen är icke övertygad om att bedömningsunderlag beträffande de i motionen berörda frågorna saknas i sådan utsträckning, att en ny utredning vid sidan av redan verkställda eller nu pågående enahanda utredningar bör tillsättas. En större utredning av den art, varom här är fråga, torde — hur be hjärtansvärd den än må förefalla — icke fylla något trängande behov, så länge utrymmet för allmänna och enskilda investeringar i riktning mot ett mera differentierat näringsliv för det norrländska inlandets del är så begränsade, som uppskoven med förverkligandet av redan utredda utvecklingsfrämjande åtgärder för denna landsändas vidkommande tyder på.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har överlämnat ett från *Västerbottens företagareförening* infordrat yttrande, vilket av länsstyrelsen åberopats som eget utlåtande. I yttrandet framhålles bl. a. följande.

De av motionärerna omnämnda planerna av Statens skogsindustrier på en träförädlingsindustri i Västerbottens inland, som delvis torde ha givit uppslag till motionen, torde föranledas av särskilda omständigheter i det aktuella fallet och sålunda vara att betrakta som en engångsföreteelse. Det torde i varje fall vara förhastat att för närvarande draga några mera vittgående slutsatser av förenämnda planer, exempelvis möjligheten av ett slags industriell kedjereaktion, berörande hela det norrländska inlandet, vilket tydligen föresvävat motionärerna. Verkliga förhållandet är, att den norrländska trävaruindustriens kapacitet är så väl utbyggd, att det verkligt svåra problemet för närvarande är att kunna anskaffa erforderlig råvara för de industrier, som redan finnas. Här torde böra erinras om att på grund av förenämnda omständigheter har enbart i Västerbottens län under senare år nedlagts tvenne stora sulfidfabriker, Örviken och Robertsfors, samt ett av de större exportsågverken, Norrbyskär. Vad det framför allt här gäller är att genom intensifierad skogsvård på längre sikt vidga råvarubasen för den norrländska trävaruindustrien. Vad här sagts torde även äga tillämpning i fråga om övriga norrlandslän.

Påståendet i motionerna, att, när det gäller inlandet, ingen egentlig utbyggnad av näringslivet ägt rum torde åtminstone vad beträffar Västerbottens inland vara betydligt överdrivet. Enligt av länsstyrelsen och Västerbottens företagareförening genomförda företagsräkningar har företagsbildningen, särskilt i fråga om den mindre företagsverksamheten, tvärtom varit ganska livlig. Därmed har inte ifrågasatts önskvärdheten av att densamma

skulle ha varit ännu mera omfattande. Antalet sysselsatta inom hantverk och industri i Västerbottens län har under de senaste 15 åren mer än fördubblats, eller från 9 500 till över 20 000 anställda. Inom gruppen småföretag utgör ökningen under samma tid mer än 300 %. I länets inland har Bolidenbolagets gruvbrytning mer än fördubblat antalet anställda, eller från 718 till 1 578 anställda. Härvid har ej medräknats antalet anställda vid blygruvan i Laisvall, som ligger inom Norrbottens län.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att utvecklingen vad beträffar Västerbotten och även dess inland ingalunda stått stilla eller varit så betydelslös som i motionen gjorts gällande. Ur objektiv synpunkt torde det inte finnas täckning för synpunkten »att ingen egentlig utbyggnad av näringslivet försiggått».

Inom länet pågår ett intensivt arbete på att utveckla näringslivet inom olika områden. Den mest hämmande faktorn härvidlag utgör framför allt bristen på tillräckliga ekonomiska resurser för de organ som syssla med dessa frågor inom respektive områden. Vad länet sålunda i första hand är i behov av torde i mindre grad vara ytterligare utredningar än betydligt förbättrade statsanslag till skogsvårdsstyrelsen, hushållningssällskapet och företagareföreningen. Dessa organ ha fullt klart för sig vad som behöver göras för näringslivets förkovran inom länet, men för planernas genomförande måste som nämnts större resurser ställas till förfogande.

På anförda skäl avstyrker föreningen motionerna.

Länsstyrelsen i Norrbottens län erinrar om vissa åtgärder som från länsstyrelsens och landstingets sida vidtagits för att komma till rätta med de problem som sammanhänger med att näringslivet i inlandskommunerna är ensidigt och ofullständigt utbyggt. Med den initierade kännedom länsstyrelsen och övriga berörda länsorgan har om hithörande spørsmål anses knappast något ytterligare kunna framkomma genom en särskild utredning. Länsstyrelsen kommer att i samarbete med landstingets näringskommitté, länsarbetsnämnden, företagareföreningen, hushållningssällskapet, lantbruksnämnden, domänverket, skogsvårdsstyrelsen, Norrbottens kraftverk m. fl. myndigheter och institutioner att följa samt aktualisera sådana åtgärder, som kan tänkas möjliga och lämpliga att vidtaga för att varaktigt öka antalet arbetstillfällen inom denna del av länet och till statsmakterna göra de framställningar härom som kan visa sig påkallade. Såsom motionärerna omnämnt, har länsstyrelsen under fjolåret erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen och under medverkan av statliga myndigheter samt kommunala och enskilda organ inom länet utreda Tornedalens och Överkalixbygdens försörjning medelst där befintliga naturtillgångar och tillgänglig arbetskraft. Berörda statliga och kommunala organ inom länet är för närvarande sysselsatta med att insamla och sammanställa de uppgifter, som har betydelse för fullgörandet av detta utredningsuppdrag. En utredning som den motionärerna föreslår skulle sannolikt till väsentlig del komma att åvila länsstyrelsen och här tidigare nämnda länsmyndigheter. Länsstyrelsen anser därför att ett

formligt uppdrag av statsmakterna härom är tämligen överflödigt. Den s. k. tornedalsutredningen torde åtminstone i vissa avseenden kunna tjäna som förebild för den översyn av inlandskommunernas näringsliv, som länsstyrelsen under alla förhållanden kommer att företaga.

Länsstyrelsen anser att de syften, som den av motionärerna begärda utredningen skulle tjäna, bör kunna tillgodoses på det sätt länsstyrelsen i det föregående antytt.

Utskottet. Motionärerna har framhållit, att näringslivet i det norrländska inlandet är ensidigt uppbyggt, och föreslagit att en utredning skyndsamt skulle tillsättas angående utbyggnaden av detta näringsliv. Bland annat borde övervägas vilka betingelser som föreligger för att i det norrbottniska inlandet bygga upp en skogsförädlingsindustri.

Arbetsmarknadsstyrelsen och de länsstyrelser som avgivit utlåtanden över motionerna har erinrat om att berörda problem redan vid flera tillfällen varit föremål för utredning. I allmänhet anser dessa myndigheter icke att något mera väsentligt torde vara att vinna genom en utredning av det slag motionärerna förordat. Utskottet delar denna uppfattning och utgår från att länsstyrelserna liksom de kommunala myndigheterna och företagareföreningarna kommer att vaksamt följa utvecklingen inom näringslivet i det norrländska inlandet och vidtaga de åtgärder som befinner sig nödvändiga. Utskottet vill vidare erinra om att utskottet i sitt utlåtande nr 13 till 1953 års riksdag uttalade att behov förelåg av en inventering av föreliggande norrlandsproblem. Sedermera har Kungl. Maj:t uppdragit åt en särskild utredningsman att företaga en inventering av kvarstående olösta norrlandsfrågor, vilken utredning för närvarande pågår. Kungl. Maj:t har vidare den 4 februari 1955 beslutat att en utredning skall företagas rörande vissa med de norrländska vattenkraftutbyggnaderna sammanhängande frågor.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att de likalydande motionerna I: 153 och II: 192 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 mars 1955

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sundvik, Fahlander, Mogård, Werner, Wehtje,* Kronstrand,* Strandler* och Björnberg;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Sköldin, Dickson,* Johansson i Kalmar,* Andersson i Ronneby,* Löfgren, Jönsson i Rossholm och Nelander.

* Ej närvarande vid justeringen.